

Česko-lužický

Ročník XXI
Číslo 7–8 / červenec–srpen 2011

věstník

Tomasz Nawka

Rjana Łužica
dawno předata
přichod swój sy přehrała
nadźiju sy zhubiła
praj mi što je džensa swjate

Časo přichodny
serbski zabyty
ow zo bychu z twojeho
klina wušli mužojo
wjećiceljo přerady

Lužice krásná
dávno prodaná
budoucnost jsi prohrála
naději jsi ztratila
řekni co je ještě svaté

Čase budoucí
zapomenutý
ach kéž muži pro Srby
z tvého lůna vzešli by
staré zrady mstitelé

Přesně před třiceti lety (15. 7. 1981) připravil Tomasz Nawka návrh aktualizace lužickosrbské hymny, který z toho či onoho důvodu nebyl zveřejněn. Českým přátelům Lužice text poskytl v rámci přípravy své básnické sbírky. Přeložila Zuzana Bláhová-Sklenářová.

ČESKO-LUŽICKÝ VĚSTNÍK SLAVÍ DVACET LET

V květnu uplynulo dvacet let od doby, kdy díky odhodlanému kroku Petra Sikory povstal Česko-lužický věstník jako fénix z popela. A tak jako starostliví rodiče věnují péči svému právě narozenému dítěti, věnují se zapálení sorabisté a přátelé Lužických Srbů vydávání věstníku, který se mění a vyrůstá spolu se svými pěstouny – a tak se z několika mála stránek téměř samizdatového vzhledu stává postupně časopis standardního formátu. Zůstal však věren poselství, které bylo otištěno již před dvaceti lety, a sice „poskytnout Vám alespoň ty minimální informace o všem, co souvisí s Lužicí a jejími obyvateli“. Dvacet let není zanedbatelný kus života, je jisté co oslavovat. Proto jsme se rozhodli věnovat oslavám o něco více místa v letním dvojčísle. Zvedám tedy pomyslnou číši a připijím práci a záslužné a smysluplné činnosti všech přátel Lužice. Za redakční radu pak vyslovuji přání, abychom se dočkali ještě dlouhé řady čísel Česko-lužického věstníku..

Lucie Kolarovičová, výkonná redaktorka

Jak šel čas...

1991 – V květnu vydává Petr Sikora první dvoustránkové číslo Zpravodaje Spolku česko-lužické mládeže. Jednoduchou, avšak o to více okouzující podobou obnovil tradici Česko-lužického věstníku, přerušenu nepřízní minulých časů. Do čela Zpravodaje se jako šéfredaktor staví předseda Spolku pedagog Jiří Hejnic.

1992 – Díky koncepci Jiřího Mudry se čtenáři Zpravodaje setkávají pravidelně s lužickosrbskou poezií. Také se

objevila pravidelně zakotvená rubrika zpráv z domova i z Lužice. V polovině roku se Zpravodaj začíná tisknout na jehličkové tiskárně; do té doby byl obětavě přepisován na psacím stroji.

1993 – Zpravodaj postupně mění nejen svůj vzhled, ale i jméno: v květnu byl obnoven název Česko-lužický věstník. Šéfredaktorem se stává sorabista a filolog Jiří Mudra. Autorem nové hlavičky je student sorabistiky a historie Timo Meškank, nepravidelný, nicméně trvalý spolupracovník Věstníku. Věstník se začíná sázet jako běžný časopis: sazbu a tisk zajišťuje František Vydra z Chrastavy.

1994–1999 – Celých pět let vycházel Věstník pod vedením Jiřího Mudry, redaktora předchůdce Věstníku – sborníku *Přehled lužickosrbského kulturního života* (1958–1977). Za něj se Věstník stal standardním časopisem s pravidelnými rubrikami a stálým kruhem přispěvatelů. Jiří Mudra nastavil Věstníku vysokou latku, jeho koncepce se Věstník rámcově drží dodnes. Vzorem pro redigování – ale také grafiku – mu byly odborné slavistické časopisy, např. *Slavia*. Až do roku 2003 se redakční rady konaly v jeho barrandovském bytě, kde byla k dispozici i rozsáhlá sorabistická knihovna.

1995 – Od března 1995 vychází rozsáhlý seriál Zuzany Bláhové *Lidový oděv Lužických Srbů*. Vycházel až do dubna 1999.

- 1996** – Tisk a sazba Věstníku se stěhuje do Prahy. Typografické práce provádí studio Koršach Vladimíra Vyskočila (až dodnes). Tisk zajišťoval Reprint Michala Kulhánka.
- 1997** – Richard Bígl a posluchač pražské rusistiky Jan Žemlička zřizují internetové stránky Věstníku.
- 1999** – Od února 1999 vychází na pokračování rozsáhlá studie historika Viléma Václava Kremera *Polabští a baltští Slované* (do června 2001). Na sklonku roku Věstník přebírá Zuzana Bláhová. Věstník dosáhl nákladu 200 kusů.
- 2000** – Věstník dostává grafickou podobu a pevné členění rubrik tak, jak se s nimi setkáváme dnes. Daří se zařazovat více obrázků. Vyšla první příloha Věstníku s názvem *Lužice 10 let ve sjednoceném Německu*, přílohy vycházely do roku 2007. V září zemřel dlouholetý redaktor sorabista a hudebník Bohumil Malotín, který ve Věstníku informoval hlavně o dění v Dolní Lužici. Na jeho práci navazuje Jaroslav Valenta, po něm Stanislav Tomčík, František Březina a Miloš Malec.
- 2001** – Distribuci Věstníku přebírá specializovaná firma A. L. L. production. Dosud posílal Jiří Mudra Věstník každý měsíc do Karviné pokladníku Petru Sikorovi, který rozdělil Věstník do obálek a rozeslal prostřednictvím novinového výplatného; od nynějška dostávají čtenáři Věstník přímo z Prahy v igelitovém obalu. Věstník poprvé dostává grantovou podporu od Ministerstva kultury ČR.
- 2002** – V červenci vychází první díl seriálu o menšinách v dnešní Evropě (až do roku 2007). Tématem jsou např. Kašubové, Rusíni, italští Slovinci či Katalánci. Seriál obsahuje i překlady z jejich jazyků.
- 2003** – Vydávání Věstníku převzala obnovená Společnost přátel Lužice. Na jaře 2003 se do čela redakční rady Věstníku staví student a překladatel Radek Čermák, účetnictví, předplatné a webové stránky přebírá Miloš Malec. Vycházejí kvalitnější tematická čísla, ale zpožďují se. Zvyšuje se náklad až na 400 kusů.
- 2004** – Na konci roku 2004 sestavuje Čermák nový redakční tým z kruhu studentů sorabistiky. Věstník zvyšuje aktuálnost přebíráním zpráv z horno- a dolnolužickosrbského rozhlasu. Pravidelné redakční rady se konají na půdě Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.
- 2005** – Od března vycházejí příspěvky ze studentského semináře, který se uskutečnil předchozího roku (do března 2009). Významná je mj. syntetická práce studenta historie Petra Píši o česko-lužických stycích v 1. polovině 19. století. Na jaře 2005 Radka Čermáka na rok vystřídala opět Zuzana Bláhová.
- 2006–2008** – Šéfredaktorem Věstníku se stává student sorabistiky Ondřej Doležal. Ve spolupráci s novou pokladnicí Klárou Poláčkovou zavádí přísná pravidla financování Věstníku. V květnovém čísle je zmíněno 15. výročí ČLV z pera Petra Sikory a Jana Nuka. Od února 2008 začínají vycházet pravidelné sloupky Tima Meškanka.
- 2008** – Na jaře se šéfredaktorem stává sorabista a historik Josef Šaur, jeho zástupcem Petr Kalina. Věstník se tak stěhuje do Brna, od té doby se většina redakčních porad koná elektronicky. Věstník opět přebírá zprávy hlavně z tištěných periodik, která jsou zasílána elektronicky na adresu redakce. Přechází se na levnější a kvalitnější digitální tisk ve firmě Printia Romana Poláka. Díky novému tiskaři a také díky tomu, že SPL navýšila financování, si Věstník může dovolit každý měsíc obálku z křídového papíru.
- 2009–2011** – Do redakce Věstníku se po osmi letech vrací Richard Bígl coby vedoucí, posléze výkonný redaktor. Výkonný redaktor je poprvé peněžně odměňován, od roku 2010 se rovněž vyplácí honoráře za zveřejněné příspěvky. V dubnu 2009, již posmrtně, je otištěn poslední článek Jiřího Mudry. Od prosince 2010 vychází na pokračování román Bohumily Šretrové o Jakubu Bartovi-Čišinském s názvem *Chci domů*.
- 2011** – Vydávání Věstníku pokračuje pod vedením slavistky Lucie Kolarovičové.

20 let Česko-lužický věstník

Hač je ličba 20 lět „jubilej“ abo hač je to podawk spominanja a woswjećenja hódny, wo tym nochcu sudzić. Njeh je, abo tež nic, je tomu 20 lět, zo redakcija noweho Česko-lužickeho wěstníka (ČLV) džěła a rady wužiwwam składnosć, k podawkej něšto napisać. Rady wužiwwam składnosć, so wšitkim člonam Společnosće přátel Lužice, kotřiž su hdy w redakciji skutkowali a skutkuja, wutrobnje podžakować za njelochke a přeco zaso wužadowace džěło, wěnowane našimaj kulturomaj. Tež hdyž wospjet rěčimy wo podobnosći a wěstych paralelach našeju kulturow, je tola dosć wšelakorosće wulkeho a mjeńšeho naroda, wo kotrejuž hodži so rozprawjeć. A sprawnje prajene čini to Wěstník hižo dlěje hač 20 lět.

Zo dyrbi tajki Wěstník być, zo je tajki časopis trěbny a wažny a zo by dosć zajimcow měł, wo tym běchu Josef Páta a Vladimír Zmeškal přeswědčenaj a tajki 1920 založitaj. Časopis (tež hdyž so titul časopisa a format často mjenješe) běše po času tak wažny a zajimawy, zo jón ludžo – za kotrychž njeběše mysleny – 1939 zakazachu. Bórce po zražce Druheje swětoweje wójny přečeljo Serbow ze spisanjom a wudaćom časopisa pokročowachu (1946–1949). Potom so towarstwowe žiwjenje na socialistiske wobstejnoscě wusměrješe. Skutkowanje Společnosće podřadowaše so nawodnistwu Narodneho muzeja a wot tam njeběše wjele podpěry. Tale třeća perioda wudawanja Přehleda lužickosrbského kulturního žiwota (1958–1977, znowa Vl. Zmeškal hač do 1964) so na kóncu njezakaza, ale njedosta wjele podpěry a přiřosowanja z wonka, tak zo so narok redakcije hižo wjac spjelnic njehodžeše. Džakownje pak spominam na džěło redaktorow Miloslavy Lorencoweje, Jiříja Mudry a Zdeněka Boháča.

Před 20 lětami běše přečel Serbow přeswědčeny wo tym, zo ma so z časopisom pokročować a tak wón, Petr Sikora, bjez wulkich slowow, wuda w meji 1991 Zprawodaj spolku česko-lužické mládeže. Běše to jenička, hektografowana strona. Stronow bu bórce wjac a redaktorowo Jiří Hejnic, Richard Bígl a druzy jemu sčchowachu.

Přeco běchu to entuziasća, redaktorki a redaktorowo, kotřiž džěło čestnohamtsce wukonjachu a wukonjeja a to z minimalnym wuhladom na prawidlowny a dobry honorar. A nimo čestnohamtskeje funkcije zdokonjachu to lajkojo, kaž prajene prawi entuziasća.

Něšto noweho pak na redakciji tuteje štwórtje perody, wotrězka česko-serbskeho časopisa je, zo su wšitcy dotalni redaktorki a redaktorojo młodostni, młodzi ludžo, kotřiž so horja za serbsku rěč a kulturu, za naše stawizny a za wzajomne styki, kaž prajene, njehladajo dobrego honorara.

Zo je čestnohamtske redaktorstwo Wěstnika tež dobra šula za žurnalistu, inwesticija do přichoda, to dopokaza njedawne přistajenje redaktora Rozhlada w Budyšinje. Bywši wukonjowacy redaktor ČLV, Richard Bígl, přewozmjje redaktorstwo serbskeho kulturneho časopisa.

Wšitkim redaktorkam a redaktorom zańdženych 20 lět dżakuju so jako čitar za zajimawe wudaća, za najwšelakoriše přinoški k stawiznam, literaturje a wuměštwje, přełožki. Wěstnik je seismograf toho, štož so stawa a hiba mjez našimi kulturo-
maj, seismograf kulturnych podawkow a počahow. Je to kaž špihel, kotryž z powěstnikom mamy, měsacnje zhonimy, što Společnosť wo našim džěle myslí, što pochwali abo kritizuje a hódnoći. To sej wažimy.

Nowej redakciji na čole z Luciju Kolarowičowej přeju wjele wjesela a zboža do zamołwiteho džěła, z přilubjenjom, zo dale z Wami ličimy!

Jurij Lužčanski

Život s přestávkami

Je to zvláštní pocit, vyjadřovat se k jubilentovi, kterým je časopis. Tedy bytost živě neživá... nebo neživě živá? V každém případě žijící, tedy pokud je to dobrý časopis. Zatím jsem byl jen u jubilej časopisů, které byly mladší než já. U Česko-lužického věstníku váhám. Je starší, nebo mladší? Tomu, který mám teď spolu se čtenáři v ruce, je „teprve“ dvacet let. Ale jeho předchůdci z roku 1920 je už 91! A právě tohle mu tiše závidím: že svůj život mohl (já vím, že musel!) na nepříznivá léta přerušit a zase se znovu vrátit. Taky bych si někdy dal říci...

Česko-lužický věstník byl pro mě vždy víc než jen věstníkem. Byl pro mě něčím, co svými kořeny pevně spočívalo v „dávne“ minulosti. Takový pocit mívám pokaždé, když přijedu do Lužice. Snad proto, že tam žijí lidé národa, který by – viděno „po kalouskovsku“, neboli pragmaticky – vlastně už dávno neměl existovat.

Ale ČLV, jak mu podomácku říkám, byl pro mě především spojen s lidmi. Třeba s Jiřím Mudrou, který mě občas recenzně vykrákal za chyby v překladech. Dělal to s otcovskou vlídností. Nebo s Radkem Čermákem, se kterým jsem toho už docela dost napřekládal – připomíná mi svým postojem k Lužici Gerata Hendricha. Tomu jsem taky nedokázal vzdorovat tvrzením, že pro mě je Lužice epizoda... K věstníku patří neodvolatelně také paní Zuzana Bláhová – pro mě, pardon, provždy Sklenářová. Přímá, rozhodná, důkladná a „zahorjena“ = laťka, kterou se ani nepokouším přeskočit. Brněnské redaktory Pepu Šaura a Chinina Kalinu znám radostně i z jiných souvislostí (samozřejmě spjatých s Lužicí). Šéfredaktor Richard Bígl byl pro mne typickým představitelem Společnosti přátel Lužice – trochu jsme na sebe vrčeli kvůli odlišným názorům na věc. Ale zuby necenil. Měl prostě svůj názor a měl na něj právo. Nu a k jubileu redakce omlazuje. Blondatě a zvesela. Dynamo jménem Lucie Kolarowičová naskočilo a lze se těšit na čtenářovu cestu k příštímu jubileu.

Teď to vypadá, jako kdyby mě na věstníku zajímali jen lidé. A časopis se má přece především číst. Četl jsem ho a čtu ho vždy – to přiznávám – značně chaoticky. Nejvíc sleduji překlady básní z Lužice. Na druhém místě jsou krátké zprávy – to proto, že pořad spěchám a začíst se na delší dobu je nebezpečné. (Třeba bych zapomněl spěchat a kdoví co by se nestalo.) Odbornější a historické články či seriály jsem si odkládal a čtu

v nich, když něco potřebuji. A to se stává čím dál častěji. Nu a samozřejmě čtu recenze. Zajímá mě, jak dostávají do trika kolegové... občas i já sám...

Poslední odstavec patří tomu, co dělám rád i nerad – totiž publikování článků. Prošel jsem už mnoha periodiky. V Česko-lužickém věstníku vidím své texty skoro nejradši. Protože je periodikem, které se velmi často dívá zpět, leckdo si ho archivuje... Oproti deníkům nehynou jeho čísla dnem vydání. A že ho čte málo lidí? Snad je to škoda, ale zato jsem si jist, že ho čtenáři přečtou důkladněji, než jiná, tlustá a bohatá periodika.

Takže ČLV přeju hezké narozeniny a sobě sám – abych příštích dvacet let mohl ještě „být u toho“.

Milan Hrabal

Dvacet let prospěšné a užitečné činnosti

Že čas rychle ubíhá, to víme samozřejmě všichni. Přesto je pro většinu z nás překvapující, že vyšlo již dvacet ročníků Česko-lužického věstníku. Začátky byly skromné, podoba tohoto periodika se měnila, až byla konečně nalezena jakási optimální varianta.

Vzpomínám občas na dobu, kdy SPL nebyla samostatnou organizací, ale pouze jedním z mnoha odvětví zájmové činnosti Národního muzea. Jednou za rok jsme dostávali malou cyklostylovanou brožurku s přehledem akcí, které měly nějaký vztah k Lužici. Byli jsme vděční i za to...

Samotný fakt vydávání ČLV souvisí – podle mého názoru – nejen s větší svobodou tisku po roce 1989, ale také s omlazením členské základny. Zatímco starší, mnohaletí členové SPL čerpali své sympatie k Lužici ze starých panslavistických teorií (nijak tento silný slovanský náboj nepodceňuji!), mladí členové začali navazovat aktivní styky se svými lužickoserbskými vrstevníky, vzájemně se navštěvovali a tuto činnost příjemně osvěžili. Prof. Jiří Mudra se stal jakýmsi důležitým spojovacím článkem mezi generacemi a patří mu nesporně velký dík za to, že usilovně pomáhal při vydávání Věstníku.

Já osobně jsem měl tu čest, že jsem téměř tři roky umožnil vydávání ČLV zde v Chrastavě, kde žiji. Vyskytly se problémy s firmou, která by Věstník tiskla. Protože můj syn má dobře vybavenou tiskárnu, tiskl se Věstník v letech 1993–96 přímo v našem domě. Texty jsem před tiskem korigoval a sám jsem – bylo-li málo příspěvků – jich několik napsal.

Vzpomínám si, jak jsem se dostal do sporu s prof. Mudrou, který k nám do Chrastavy (u Liberce) přijel, aby dohlédl, v jakých podmínkách se ČLV vydává. Měli jsme odlišnou představu o grafické podobě Věstníku. Podle mého názoru měla hlavička ČLV vyjadřovat i některé realie, kromě názvu tam měl být např. znak Horní a Dolní Lužice či postava v katolickém lidovém kroji. Dostalo se mi odpovědi, že nejde o omalovánky pro děti, a proto by časopis měl být věcný, počet ilustrací by měl být silně omezen. A samotná hlavička (název) by měla být strohá, bez jakýchkoli ozdob. Podřídil jsem se bez reptání autoritě prof. Mudry a vyhověl jsem při tisku jeho požadavkům...

Pravidelné aktuální zprávy z Horní i Dolní Lužice nesporně zvyšují obsahovou hodnotu ČLV a užitečnou součástí náplně časopisu jsou také příspěvky, psané v lužickoserbském originále (např. dr. Timo Meškanka).

Je velmi potěšující, že se pod otištěnými příspěvky objevují nová a nová jména. ČLV není a zřejmě ani v budoucnosti nebude časopisem s velkým nákladem, ale jeho úroveň je rok od roku lepší. Přeji členům redakce do budoucna mnoho dalších úspěchů.

PhDr. František Vydra

Turistika v Oberlausitz

„Oberlausitz je oblast proslulá pěší turistikou. Nachází se zde mnoho značených pěších turistických stezek a mnoho cílů pěší turistiky. Vydejte se na lákavou denní túru v každém ročním období Hornolužickou vrchovinou, Žitavskými horami nebo až do hor Königshainer Bergen v regionu Westlausitz a budete jistě nadšeni“.

Takto uvítají návštěvníka internetové stránky www.oberlausitz.com provozované společností Marketing-Gesellschaft Oberlausitz-Niederschlesien mbH. Ta mj. zajišťuje marketingové aktivity a zviditelnění Horní Lužice. Své stránky provozuje v němčině, angličtině, češtině, francouzštině, polštině a lužické srbštině. V rámci zviditelnění Lužice vydává turistické průvodce v jiných jazycích. Tak se čeští turisté mohou dočíst podrobnější informace o „turistice v Oberlausitz“ nebo o „oberlausitzké turistické botě“. Znamější místních názvy jsou zde uváděny v českém i německém jazyce (Žitava, Budyšín, Lipsko), méně známé názvy pouze v němčině (Löbau, Niesky, Bad Muskau). Zajímavé je kombinování výrazů Oberlausitz a Horní Lužice v jednotlivých člancích.

S češtinou (a polštinou) se setkáme také ve vlacích Trilex. Ty jezdí každou hodinu z Liberce do Rybníště nebo Wodových Hendrichec (Seiffhennersdorfu). Vlaky provozuje německý dopravce. Jízdenky je možné koupit přímo ve vlaku u česky mluvících průvodců a zaplatit lze v korunách i eurech. Na českém území jsou názvy zastávek hlášeny v češtině, na německém území v němčině. Mimo to vlak projíždí 3 km polským územím, tam zatím vlaky nestaví. Na žitavském nádraží se pak setkáme s informačními cedulemi v češtině a polštině.

Před žitavským nádražím jsou umístěny turistické mapy a informační tabule v němčině. Podle směrovky zjistíme, že na Oybin (Ojvín) je to 13 km po červené a 14 km po modré. Turistické značení v Sasku je podobné českému. Hlavní turistické trasy jsou zde značeny pásovými značkami jako v Čechách, místní trasy barevným kruhem v bílém poli. Směrovky jsou podbarvené zeleně. Zpravidla je na nich uvedena pouze vzdálenost nejbližší další směrovky. České turisty může zmást označení pouličního osvětlení: na každé lampě je bílo-červeno-bílá samolepka. Na druhou stranu se tak můžeme dostat do míst, kterými stezka nevede. Prohlédneme si rozkvetlé zahrady, pěkné domy, sochy nebo kostely. V nich najdeme další turistické informace v češtině a polštině. V městském parku zjistíme, které ryby žijí v místním jezírku a jaký je jejich polský a český název. Na lužickou srbštinu v této oblasti nenarazíme.

Cestou na Ojvín můžeme obdivovat rekultivovaný uhelný důl. Na 130 ha zde vznikl rekreační areál. Důl byl před 20 lety zaplaven a nyní se jmenuje Olbersdorfer See (Olbersdorfské jezero). Vodní plocha má rozlohu zhruba 60 ha a hloubka dosahuje až 40 m. U jezera je 300 m dlouhá písčitá pláž, další část břehů je travnatá. Břehy a okolí jezera jsou upraveny v duchu dolu, najdeme zde staré rypadlo a dobové fotografie. Pro turisty jsou zde nejrůznější atrakce, jako plážový volejbal, jízda důlním vláčkem, škola windsurfingu a prolézačky pro děti. Když dorazíme do Ojvína, můžeme navštívit zříceninu hradu a kláštera. Z Ojvína pak můžeme pokračovat do skalních měst nebo na českou stranu, do Lužických hor. Do Žitavy se můžeme vrátit úzkokolejkou přes Bertsdorf. I zde se setkáme s češtinou. Žitavské hory (severní strana Lužických hor) jsou u českých turistů oblíbené.

Josef Blažek

Kde pramení Lužická Nisa?

V malebné krajině Jizerských hor, v měkkých zelených kopcích vytéká ze země pramenek. Nejprve se vydává k jihu, v Jablonci nad Nisou se jeho prudký tok zklidňuje a tiší. Řeka mohutní a razí si cestu obydlenu krajinou. Dalším velkým městem na její cestě je Liberec; místo soukenictví a později textilního průmyslu. Pod Libercem, v místní části Machnině, se tok vmaňuje z hustě osídlené oblasti, obtáčí skalnatý Ovčí hřeben, na němž se majestátně tyčí zřícena hradu Hamrštejna, vtéká do původního sídliště Lužických Srbů Chrastavy a staré hornické obce Bílého Kostela nad Nisou. Pod Hrádkem nad Nisou opouští tok Českou republiku, žene se k Žitavě, protne Zhořelec a rozdělí jej na německý Görlitz a polský Zgorzelec, míjí Rothenburg, dále dělí rovněž Mužakow (Bad Muskau) na obec a zámecký park, míjí Baršč (Forst), a podobně jako ve Zhořelci, dělí i město Gubin (Guben) na německou a polskou část, aby se u obce Radšowa (Ratzdorf) vлил do Odry.

Kde se ale nachází ono přesné místo, kde Nisa pramení? Odpověď není, bohužel, jednoznačná. Poprvé je název Nisa zmíněn v královské listině z roku 1241, ve které Václav I. vymezuje hranice Čech vůči Lužici „... *abinde in Nizzam, Nizzam sursum usque...*“ (odtud k Nise, Nisou nahoru). Další zmínka přichází v 17. století. V urbáři Malé Skály je jmenován potok jménem Nisa pramenící u obce Wiesentalu (dnes Lučan nad Nisou). Ovšem jak si záhy ukážeme, není toto tvrzení úplně přesné. Správným zdálo by se vodítko doby josefínské – soupis nemovitého majetku. Právě josefínský katastr poprvé zmiňuje „Neissbrunn“ na bažinaté louce u Nové Vsi. Že bychom byli u cíle našeho hledání? Pokud bychom se přidrželi josefínského katastru a popisu 19. století určeného pro Sommerovu topografii, hledali bychom pramen Lužické Nisy označený kamenem s nápisem právě na novoveském katastru.

Proč je však určení nejednoznačné? Z Jizerských hor odtékají nejméně čtyři Nisy, jejichž názvosloví je – dodnes – kolísavé: Nisa Lučanská pramení u vesničky Lučan nad Nisou, dále tu nalézáme Nisu Novoveskou (Lužickou), Bílou Nisu (Bedřichovskou, Loučnou, Mšenskou) a Nisu Černou. Kolik pramenů, tolik názorů o správném prameništi. Jedna z možností udává, že pramenným tokem je Lučanská Nisa, po soustoku s Nisou z novoveského katastru dává vzniknout Nise

Pramen Lužické Nisy. Foto Petr Janovský.

Lužické. Odvážnější tvrzení říká, že Lužickou Nisu tvoří soutok Bílé a Lučanské Nisy. Jiné prameny považují za počátek Bílou Nisu pramenící nad Bedřichovem. Tento názor se ale opírá o staré číslování vodních toků – tehdy dostala Bílá Nisa označení 001; dnes toto číslo nese Nisa u Nové Vsi. A právě ono místo je označeno deskou jako „pramen Nisy“.

Snahy viditelně označit pramen Nisy pochází z roku 1899, kdy se novoveský okrašlovací spolek takovou myšlenkou poprvé zabýval. Kvůli sporům s vlastníkem pozemku dokončil spolek přístupovou cestu k prameništi až v roce 1929 a 29. června 1930 pomník slavnostně odhalil. Balvan, na kterém byl až do osmdesátých let vytesán nápis Neissequelle 1930, byl sem přivezen z Jiřetínska. Louku, kterou se okrašlovací spolek chystal přeměnit v malebný park, pohltila po druhé světové válce zeleň. Až o 40 let později překryla německý nápis bronzová deska s českým textem (nutno ale podotknout, že český ekvivalent stál na pomníku již dříve – jen byl trochu kostrbatě domalován červenou barvou...). V roce 1997 přistoupila Nová Ves ke zkrášlení okolí pramene: byla obnovena přístupová cesta, u silnice byla vztyčena slavobrána a byly osazeny informační tabule; jen o tři roky později se podařilo získat finance z projektu Phare CBC, aby mohl vzniknout vyhlídkový naučný okruh. Před třemi lety neznámí nenechavci odcizili bronzovou desku, a proto musel být balvan osazen deskou novou. Na ní dnes můžete číst *Pramen Nisy – Neissequelle – Źródło Nysy 2010*. Škoda, že se nenašel řádek pro lužickosrbský nápis...

Pokud, milí čtenáři, zavítáte při svém letním putování na Jablonecko, věnujte hodinu svého času i procházce k prameni Lužické Nisy. Kousek za Novou Vsí, při křižovatce na Lučany,

začíná červené místní značení, které Vás zavede k prameni Nisy. Pramen je lehce přístupný, nachází se jen několik málo metrů od hlavní cesty. Vyvěrá zpod kamenné podesty, na níž se nachází pamětní kámen, živě klokotá a převaluje se přes písčité dno strouhy, mizí pod mostkem, aby se znovu objevil v travnatém porostu, rozděluje se a zase stéká... nad touto podmáčenou zurčící hříčkou se můžete projít po pohodlném dřevěném chodníčku. Na jejím konci přetíná naučnou stezku zelená turistická značka. Vydejte se po ní vlevo. Pravda, při teplém počasí může být mírný výstup nesečenou loukou namáhavý, ale otočte se a rozhlédněte se po jedinečné překrásné horské krajině. Zdá se Vám to ještě příliš nízko? Jděte tedy ještě výš – na vrcholu najdete moderní vysílač-rozhlednu Nisanku, projekt společnosti T-Mobile. Z její vyhlídkové galerie budete mít kraj řeky Nisy jako na dlani. Nyní už Vás čeká jen cesta dolů; kousek pod Nisankou přetíná zelenou značku červená a ta Vás dovede opět do Nové Vsi.

Je až s podivem, že řeka, jejíž pramen je nejasný stejně jako původ jejího jména, není opředena legendami a tajuplnými historkami. Tok řeky Jizery změnil čert, Smědá má svého vodníka, ne však Nisa. I když pravda; povídá se, že v Ponisi je v jedné ze skal ukryt poklad. Schovali jej tam loupežníci, kteří v těchto místech přepadali kupecké karavany směřující do Lužice... Jedno je ale jisté: i bez čertů a vodníků má pramen Nisy své kouzlo.

Literatura: Nevrlý, M.: *Kniha o Jizerských horách*. Civitas, Janov n. N. 1996; Karpaš, R.: *Jizerské hory. 1, O mapách, kamení a vodě*. RK, Liberec 2009; Švorc, L.: *České řeky a říčky*. Knihovna Jana Drdy, Příbram 2006.

Lucie Kolarovičová

Z DOMOVA

Varnsdorfská městská knihovna ve spolupráci se Zwjazkem serbskich wumělcow uspořádala v poslední době řadu akcí v rámci projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“, jehož realizaci spolufinancuje Evropská unie z Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF): „Investice do vaší budoucnosti“ v rámci programu Cíl 3 / Ziel 3.

V Městské knihovně Varnsdorf byla 6. 5. zahájena **výstava malíře Hanuše Härtela**, Lužického Srba narozeného v Drážďanech a od roku 1945 žijícího v Čechách, který 20 let působil jako gymnaziální profesor v Rumburku. Härtel se představuje výběrem z prací, které jsou pro něj typické – svěžími krajinami z Čech i Lužice. Vernisáže se zúčastnily čtyři desítky zájemců a uvedl ji starosta Varnsdorfu Martin Louka. Výstava potrvá do poloviny září, kdy se přesune do Budyšina.

Přednášku Jarní lidové zvyky Lužických Srbů pro seniory v městské knihovně v České Lípě připravil Milan Hrabal. Zábavnou formou – slovem i obrazem (powerpointová prezentace zpracovaná Ilonou Martinovskou) seznámil posluchače nejen s tradicemi nejmenšího slovanského národa, ale věnoval se i jeho jazyku – především na podkladě unikátního vydání Máchova Máje v hornolužické srbštině z roku 2010. Ukázka z plakátu akce uskutečněné 10. 5. 2011: *jak křižáci souwisej s Velikonocemi, proč kněz není v Lužici farář, že mejlka není omyl a jaký byl největší problém při překladu Máje*.

Za velké pozornosti lužickosrbských médií byla 11. května v **budyšinském Zeleném obchodě** (Zelený obchod, Hauptmarkt 2) otevřena **výstava mladé české malířky Kateřiny Zákoutské**. Kolekce abstraktních obrazů s filozofickým nábojem má název *Barvy duše*. V úvodu promluvili mj. za Zwjazk serbskich wumělcow Měto Benada a za varnsdorfskou knihovnu Ilona Martinovská. Krátkou přednáškou o moderním umění uvedla svou výstavu autorka. Hudební doprovod obstarala Lydija Jaworkec. Zájemci si mohou přečíst rozhovor Alfonse Wičaze s malířkou v Serbských nowinách ze dne 19. května, recenzi Siegharda Kozla lze číst v příloze SN Kultura & wuměłstwo z 20. května. Výstava bude otevřena do poloviny července.

Dva **pořady věnované lužickosrbskému mudrosloví** – především příslovím – připravila varnsdorfská knihovna na přelomu května a června. 27. 5. to byl pořad Moudrost Lužických Srbů, určený pro seniory a širší veřejnost. Propojení s vystoupením místního pěveckého sdružení Kviltet se vyplatilo: na akci se přišlo podívat více než šedesát posluchačů. Především pro školní mládež byl určen pořad *Kůň má nohy, koza rohy – aneb kdyby kočka mohla létat*, který vycházel ze zbrusu nové stejnojmenné knihy překladů hornolužických přísloví, vydané v rámci projektu. Konal se 6. června v sálku varnsdorfské knihovny. Děti se aktivně zapojily do hledání možných výkladů přísloví a některé dokonce prokázaly, že při troše pozornosti lze lužické srbštině tu a tam i dobře rozumět. V závěru pořadu proběhlo vyhodnocení školního kola literární soutěže *Lužičtí Srbové známí i neznámí*, tentokrát soutěžících ze základní školy v Jiřikově. Oba pořady připravil a moderoval koordinátor projektu.

gr

Z HORNÍ LUŽICE

Plánované spojení obcí Pančic-Kukowa a Chrósćic k 1. 7. 2011 v minulých měsících zvedlo vlnu emocí. Lednové zasedání zastupitelů obou obcí totiž přišlo s čistě lužickosrbským názvem nové obce, bez oficiální německé varianty. Pracovní skupina složená z radních obou obcí navrhla název Serbski Kraj. Německý překlad „Sorbisches Land“ nebo „Sorbenland“ by se oficiálně nepoužíval. Taková byla alespoň první idea.

Dosud bylo v srbské sídelní oblasti běžné, že všechny obce měly dvojjazyčný název. Při jednání o novém názvu se ukázalo, že německé ani část srbského obyvatelstva s novým a jediným názvem Serbski Kraj nesouhlasí. S transparenty v rukách volala občanská iniciativa po účasti na zasedání obecního zastupitelstva v Pančicích-Kukowě. 27. ledna tam mělo dojít k projednání a uzavření slučovací dohody. Pod tlakem více než 150 odpůrců názvu Serbski Kraj byli zastupitelé nuceni schválení názvu vyškrtnut z jednání. Hlavním argumentem odpůrců byl pocit vyloučení občanů z rozhodování. Zastupitelé z Pančic si dokonce vyslechli kritiku za propagaci nacionalismu.

Předseda svazu obcí Při Klósterskej wodze Alfons Ryčer uznal, že byla podceněna vážnost tohoto tématu. Také Handrij Mikela z pančické radnice s masovými protesty nepočítal. Radní Stefan Rjeda mluví o zásadní chybě. Pančický kronikář Alfons Kuring uvedl, že všechny návrhy nového názvu obce měly být nejprve zveřejněny. Nový název měl vzniknout ve spolupráci se zástupci občanské iniciativy, která Serbski Kraj smetla ze stolu.

Vedle změny názvu mělo dojít i ke změně jednacího jazyka obecního zastupitelstva. Z důvodu tolerance ke spoluobčanům, kteří už srbsky nemluví, měla jednání probíhat v němčině. Zatímco v Pančicích-Kukowě již zastupitelé jednají německy, v Chrósćicích stále mluví srbsky. Právě jednacím jazykem způsobilo, že ke spojení obcí nedojde. Představitelé Pančic-Kukowa prosazovali němčinu, aby nebyli znevýhodněni německými občany. Chrósćicy trvaly na zachování srbštiny. Jejich argumentem byl lužickosrbský zákon, podle kterého mohou srbštinu zastupitelé jednat srbsky. K rozporům ohledně jednacího jazyka uvedl Hajko Kozel, že Evropský parlament dokáže fungovat s 23 jazyky. Na dubnovém zasedání chrósćiců zastupitelé definitivně odmítli spojení s Pančicemi. Serbski Kraj, který měl vzniknout kvůli vyšším příspěvkům ze zemského rozpočtu, tak nevznikne.

Swobodný stát Sasko nepřímě motivuje obce ke spojování. Obec na každého nového občana získává „bonus“ ve výši 100 eur. Obec se tak s ohledem na demografický vývoj spojuje a počet obcí klesá. Zatímco v roce 1990 v Sasku existovalo 1626 samostatných obcí, v roce 2011 jich je 470 (stav k 1. lednu 2011).

Ze Serbských nowin, MDR, Sächsische Zeitung a Prolusatia Opole podal Josef Blažek.

(SN 25. 5.) **Představení lužickosrbské svatby**, které se mělo konat 12. června v budyšínské Koruně, muselo být pro malý zájem **zrušeno**. Pořadatelská Budyšínská turistická společnost této situace lituje: „Vše jsme dobře naplánovali a připravili velký rozpočet, nemůžeme si ale dovolit drahé německé reklamní agentury. Měli jsme už zamluvené autobusy, kterými by mohli diváci do Lužice přijet. Kdybychom představení uskutečnili pro pouhých 70 platících diváků, stálo by nás to 5.000 euro,“ řekla předsedkyně této dobrovolnické turistické

společnosti Maria Löcken-Hierl. Příští rok se však pokusí naplánovat podobnou akci znovu. Lužickosrbský lidový umělecký soubor, který měl svatbu inscenovat, připraví pro ty, kdo už mají vstupenky, náhradní program.

(SN 27. 5.) Spolková republika Sasko by chtěla **zvýšit počet studentů pedagogických fakult** vykonávajících praxi ve vzdělávacích ústavech z 650 na 1300. Řekl to spolkový ministr školství a sportu Roland Wöller. Zástupce ředitelky Lužickosrbského gymnázia v Budyšíně René Wjactawk toto rozhodnutí vítá. Dle jeho slov gymnázium potřebuje hlavně učitele přírodovědných předmětů a jazyka. Také předsedkyně Lužickosrbské školské společnosti Ludmila Budarjowa tvrdí, že na srbských školách chybí mladí učitelé. Při rozhodování o výši počtu praktikantů však budou hrát nejdůležitější roli finance.

(SN 30. 5.) Lužickosrbské muzeum zahájilo **výstavu Prjedy hač woteńdžeš – fotografie Maćije Bulanka**. Jedná se o soubor 50 černobílých fotografií žen v lužickosrbském národním kroji, které Bulank zachytil v průběhu 25 let, a které později vytvořily páteř stejnojmenné publikace (byla představena i v Lužickém semináři). Touto výstavou „postavil“ autor pomník generaci fotografovaných žen. Výstava potrvá do 25. září.

(SN 31. 5) **Ruští zástupci Ústavu pro demokracii a společnou práci v Paříži navštívili** pod vedením ředitele ústavu Jevgenije Osadčina **Lužici**. K delegaci se připojil i diakon ruské pravoslavné církve v Paříži Jurij Šešenko s manželkou. Hosté, které doprovázel člen předsednictva Svazu lužickosrbských umělců Alfons Wićaz, navštívili Budyšín, redakci Srbských novin, Smolerovo knihkupectví i hrob básníka Jakuba Barta-Čišinského. Večer se setkali s poslancem saského sněmu Hajko Kozlem (Levice) a s předsedou Svazu lužickosrbských umělců Benediktem Dyrlichem. Mimo jiné se dohodli, že na plánované akci v Paříži představí Ústav situaci lužickosrbského národa pomocí cyklu přednášek a uměleckých příspěvků.

Téměř mezi všechny obce bývalého budyšínskému okresu **rozdělila spořitelna Sparkasse Bautzen bezmála půl milionu euro** na opravu, rozšíření nebo výstavbu dětských hřišť. Finance poskytla v rámci jedinečné akce. Člen předsednictva spořitelny Gerald Iltgen poděkoval lidem za to, že své prostředky svěřují právě místní peněžní instituci. Dle jeho slov je tak zaručen oběh hodnot, ze kterého může profitovat celý region.

(SN 3. 6.) Všechny **lužickosrbské základní školy otevřou** pro nový školní rok 2011/2012 **nejméně jeden první ročník**. Saské ministerstvo školství a sportu povolilo nakonec výjimku i pro obec Hućinu, kde mohou otevřít 1. ročník jen pro 15 dětí. Prvnáčci se budou lužickosrbsky učit buď dle konceptu 2 plus (srbština a němčina plus jiný cizí jazyk), nebo jen jako cizí jazyk.

(SN 6. 6.) V pátek 3. 6. **koncertovaly** v budyšínském Kamenném domě (Kamjentny dom) **kapely Čorna krušwa a Berlinska dróha**. Jako první vystoupilo před sedmi desítkami posluchačů njebjelčické trio Čorna krušwa a svým bezvadným spojením folkpunku, blues a surfrocku si publikum získalo. Kromě německých textů zazněl i lužickosrbský kousek

z pera básníka Symana Deleńka, který jej vymyslel spontánně pro zpěváka a kytaristu Čorné krušwy Jakuba Čornaka. Duo Berlinska dróha přesvědčilo posluchače svéráznou komunikací folklóru a postpunkových linií. Vrcholem večera bylo společné vystoupení obou kapel, během kterého zazněly písně z jejich někdejšího společného projektu a za podpory publika i oblíbený Palenc.

(SN 15. 6.) Budyšinský okresní rada **Michael Harig** (CDU) a předseda Domowiny **Dawid Statnik se sešli k první výměně názorů**. Hlavním bodem jejich jednání byly **otázky lužickosrbského školství** v rámci projektu Witaj v mateřských školách a 2plus na základních školách. Statnik předložil okresnímu radovi argumenty pro lužickosrbskou školní autonomii. Vedly se rovněž rozhovory o případném spojení Německolužickosrbského národního divadla a Lužickosrbského lidového uměleckého souboru. Harig podle svých slov v této fúzi nevidí žádný smysl.

ZE SASKA

(SN 1. 6.) První červnový týden proběhl v Drážďanech **pětidenní 33. německý evangelický církevní sjezd**. Týden víry zahájil „večer setkání“, kterého se účastnil i biskup Joachim Bohl, německý spolkový prezident Christian Wulff a saský ministerský předseda Stanisław Tilich. V městské části Neustadt, mezi Albertovým náměstím a kostelem Svaté Trojice, se Horní Lužice představila 30 prezentačními stánky; o své činnosti tu informoval i Lužickosrbský evangelický spolek. Lužici představily mimo jiné i kantorky ze Slepého svým pěveckým vystoupením. Součástí bohatého programu byla také prezentace krajových kuchyní.

(SN 14. 6.) **Alojs Andricki** (1914–1943) **byl v Drážďanech blahorečen**. Jedná se o prvního blahorečeného Lužického Srba. Angelo Amato, prefekt Římské kongregace pro procesy svato- a blahorečení přednesl přibližně 11.000 přítomným listinu papeže Benedikta XVI., čímž slavnostně ukončil proces blahorečení, který započal v roce 1998 biskup Joachim Reinelt. Andricki coby kaplan při drážďanském dvorním kostele varoval před nebezpečím nacismu, za což byl zavražděn v koncentračním táboře Dachau. Den byl zahájen mší pod širým nebem. Kromě biskupa Reinelta ji sloužilo dalších 14 biskupů, mezi nimiž byl i emeritní pražský arcibiskup Miloslav Vlk. Na mši zpíval sbor složený z 210 zpěváků lužickosrbských sborů pod vedením Friedemanna Böhmeho. V průběhu dvojjazyčné bohoslužby zazněl i nový lužickosrbský chorál na text Bena Budara a hudbu Alojse Hantuše. Po mši se uskutečnila velká slavnost na Hradním a Divadelním náměstí. Na ní se prezentovalo 60 farností, církevních spolků a iniciativ, mezi nimiž byla i radworská farnost, z níž Alojs Andricki pocházel. Na pódiu před katedrálou tančil mj. folklórní soubor Wudwor. Slavnost byla ukončena nešporou v katedrále, na kterých se četly Andrického texty, jež psal v koncentračním táboře.

Z DOLNÍ LUŽICE

(NC 20) Slavnostní **vyhodnocení soutěže Řecam psichylona komuna – Serbska rěc jo żywa** se konalo 6. května v Grodku. Cílem této soutěže, která probíhala v letech 2010 a 2011 současně v Horní i Dolní Lužici, bylo vyzdvihnout a podpořit obce a města, kterým se daří udržovat a šířit lužickosrbský jazyk a zvyšovat jeho prestiž. V celé Lužici se soutěže zúčastnilo 29 měst a obcí, 15 z Dolní Lužice,

14 z Horní. Dolnolužická města a obce byly rozděleny do dvou skupin. V první byla místa, ve kterých ještě značná část obyvatel lužickou srbštinou mluví, v té druhé ta, která mají sice lužickosrbskou minulost, ale kde již lužická srbština umlkla. Města a obce, které se soutěže účastnily, předložily pečlivě zpracované podklady s množstvím obrázků. Z nich vyplynulo, kolika různými způsoby se snaží podpořit a rozšířit lužickou srbštinu. Zároveň vyšly najevo i slabé stránky. V Dolní Lužici se například lužická srbština téměř neužívá v oblasti hospodářství, turistiky nebo pohostinství. V první skupině v Dolní Lužici získaly první místa obce Hochoza a Dešno-Strjažow, třetí místo získaly Janšojce. Ve druhé skupině bylo prvním místem oceněno město Grodk, druhým místem Drjowk, třetím Wětošow. Zvláštní cenu dostaly ještě Chotěbuz, Bórkowy a Tšupc. Město Grodk například podporuje výuku lužickosrbského jazyka ve školách, činnost kulturních spolků a muzeí. Také dbá na užívání dvojjazyčných nápisů. První místa byla odměněna částkou 1000 euro, další místa nižšími příspěvky. Mezi hosty byli zástupci soutěžících měst a obcí, Domowiny, Rad pro lužickosrbské záležitosti při braniborském a saském sněmu, poslanci braniborského a saského sněmu. Místopředsedkyně braniborského sněmu Gerrit Große vyzdvihla, že soutěž vytvořila most mezi Saskem a Braniborskem. Marja Michałkowa, předsedkyně Rady pro lužickosrbské záležitosti při saském zemském sněmu, zdůraznila úlohu Slepska jako spojovacího článku mezi Horní a Dolní Lužicí.

(NC 21) Mohutná **oslava 20. výročí založení župy Domowiny Dolní Lužice** a zároveň **150. výročí narození lužickosrbského skladatele Bjarnata Krawce**, se konala na konci května v chrámu sv. Mikuláše v Chotěbuzi. Vystoupila řada skupin z Dolní i Horní Lužice: sbory Žylow, Łužyca, ženský sbor Lubin, Dolnoserbški sekstet, smyčcový kvartet chotěbuzské konzervatoře, sbory Meja, Budyšin, Židžino a mužský sbor Delany. Koncert byl zahájen a ukončen hromadným vystoupením všech účinkujících, zazněl při tom hlas více než 130 zpěvaček a zpěváků. Vystupovaly dále jednotlivé skupiny, promluvila županka Madlena Norbergowa, představil se i nový předseda Domowiny David Statnik.

V sobotu a neděli na konci května **ožilo Dešno středověkým ruchem**. Konal se další ročník slavnosti Stary lud, který přiblížil slovanský život v 10. století. Mnohé ze skupin již na slavnosti vystupovaly v předchozích letech, mezi nimi např. Milčané ze vsi Měrowa východně od Budyšina nebo Družyna wojów lužyckich Běłoboh ze Žeravy. Poprvé zde hrála a zpívala například skupina Ęzibaba z Pjeńska v polské Horní Lužici. Členové skupiny Eygenart z Berlína hráli na středověké hudební nástroje, které si sami vyrábějí. Dolní Lužici zastupovala mimo jiných rodina Kušových z Baršce, která předváděla kovářské dovednosti, předení a barvení plátna. Písničkář Bernd Pittkunings z Dešna vyprávěl pohádky. Informační tabule byly vyhotoveny v německém a polském jazyce, protože letos byla slavnost podpořena euroregionem Sprjewja-Nysa-Bobrawa. Slavnost měla i odbornou část, která se konala v pátek před slavností. Bylo proneseno několik přednášek, které se týkaly života Slovanů ve středověku. Podobně jako v předchozích letech bylo cílem pořadatelů co nejvěrněji předvést život Slovanů v 10. století. K účinkování byly proto vybrány takové skupiny i jednotlivci, které kladou velký důraz na to, aby jejich umění bylo v souladu s výsledky bádání archeologů a historiků.

(NC 22) Nezvykle jasně se **k lužickosrbským církevním záležitostem vyslovil Martin Herche**, který je již půl roku generální superintendent evangelické církve ve Zhořelci. V současné době nemají lužickosrbští evangeličtí věřící svého duchovního, který by se jim věnoval v jejich mateřštině na plný úvazek. Pokud se občas konají bohoslužby v lužické srbštině, děje se to převážně na základě soukromých snah. Martin Herche napsal v časopise *Die Kirche* letos v dubnu: „Bylo pro mě překvapením, že v rozpočtu církve není vyhrazena žádná oblast duchovní službě Lužickým Srbům. (...) Zodpovědnost naší církve vůči Lužickým Srbům by se měla projevit i ve finančních záležitostech.“ Dále píše: „V našem statutu je určeno, že ve farnostech v lužickosrbské sídelní oblasti se má dbát na jazyk příslušníků lužickosrbského národa.“ A dále: „Již jsem se dozvěděl, že církevní jazyková politika v předchozí době byla zcela jiná – ke škodě našich lužickosrbských bratří a sester, v jejichž sídelní oblasti jsme my Němci hosty.“

Lužičtí Srbové a Lemkové se opět setkali. Lemkové (Rusíni), kteří bydlí v blízkosti Dolní Lužice, ve městě Nowa Sól a okolí, přijeli za Lužickými Srby do Chotěbuze. Náplní setkání, které proběhlo v první polovině května, byly bílé výšivky, tedy výšivky bílou nití na bílém podkladě. U Lužických Srbů i Lemků jsou dnes již vzácné, toto umění téměř zaniklo. V Dolní Lužici se bílými výšivkami zdobily šátky, které ženy nosily na bohoslužby. Lemkové bíle vyšívali mužské svatební košile, soročky. Účastníci se vzájemně seznámili s tím, jak se bílé výšivky u Lužických Srbů a Lemků provádějí.

(NC 23) **V městě Žeravě**, v polské části Dolní Lužice, se po dva dny na konci května **konal Lužický trh**. Předváděla se zde stará řemesla a tradice, konala se řada doprovodných kulturních akcí. Partnerem letos byla Šula za dolnosrbsku řeč a kulturu z Chotěbuze. Zhruba 70 účastníků z Dolní Lužice představilo lužickosrbské tradice, kulturu a jazyk. Pletli koše, zpracovávali len a vlnu, drali peří, malovali kraslice nebo vyšívali. Obyvatelé Nowé Niwy zatančili lužickosrbské tance a předvedli kroje. Současní obyvatelé Žeravy jsou převážně Poláci, kteří byli do této části Lužice obsazené Polskem po druhé světové válce přesídlení z tehdejšího východního Polska. O lužickosrbských kořenech této oblasti téměř nic nevědí, přesto se velmi zajímali o lužickosrbskou kulturu a přáli si, aby k nim Lužičtí Srbové znovu zavítali.

Velikonoční ohně, které vesnická mládež zapaluje o půlnoci na Bílou sobotu, jsou v Dolní Lužici důležitým velikonočním zvykem. V posledních letech mělo pořádání ohňů za následek řadu sporů s úřady. Ty začaly velmi důsledně prověřovat, jestli jsou dodržovány předpisy, které se týkají především páleného materiálu a odstraňování popela. Postup úřadů byl v některých případech zbytečně tvrdý. Koodinátor Domowiny pro mládež Helmut Matik se chystá shromáždit zkušenosti s pořádáním velikonočních ohňů od mládeže z jednotlivých vsí a pak bude o této záležitosti jednat s úřady.

*Ze Serbských nowin podal Petr Ch. Kalina,
z Nového casniku Miloš Malec.*

Delegace Lužických Srbů v České republice

Ve středu 8. června 2011 začala návštěva představitelů Lužických Srbů v Lužickém semináři na Malé Straně, kde o vzájemné spolupráci hovořili s vedením Společnosti přátel Lužice. Poté byli pozváni předsedou Výboru pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice do Senátu na oběd. Zúčastnili se ho i další členové výboru. Ve 13.30 přijal lužickosrbskou delegaci předseda Senátu Milan Štěch. Odpoledne se Lužičtí Srbové setkali s PhDr. Jindřichem Fryčem, ředitelem Sekce mezinárodních vztahů a evropských záležitostí MŠMT ČR. Zde Lužičtí Srbové ocenili pomoc České republiky, zejména ve vyslání učitele českého jazyka. Češtině se učí děti nejen na lužickosrbském gymnáziu v Budyšině, ale i na několika venkovských školách. Bylo přislíbeno pokračování stipendií pro pět lužickosrbských studentů na Letní škole slovenských studií. Lužičtí Srbové mají možnost využívat stipendia na českých vysokých školách, obdobně jako naši krajané.

V podvečer si lužickosrbsští přátelé prohlédli Pražský hrad. Poté následovalo setkání se senátory při večeři v Kolovratském paláci v Senátu. Zúčastnil se jí také předseda Stálé komise Senátu pro krajany žijící v zahraničí PhDr. Tomáš Grulich. Protože Lužičtí Srbové nemají svůj mateřský stát, plní tuto úlohu Česká republika, kdy v krajaňské komisi Senátu PČR i v dalších českých institucích využívají statutu našich krajanů.

Ve čtvrtek 9. června zavítala na pozvání senátora Jaromíra Jermáře na Mladoboleslavsko a Turnovsko zahraniční delegace Lužických Srbů – představitelé jejich národní organizace Domowiny. Delegace se účastnili předseda Domowiny Dawid Statnik, jednatel Domowiny Bjarnat Cyž a Jadwiga Kaulfürstowa, zástupkyně jazykového centra Witaj. V 10 ho-

Delegace Lužických Srbů a členů SPL před Lužickým seminářem v Praze.

din se delegace setkala se Zdeňkem Slavíkem, starostou obce Jabkenic a místostarostou Františkem Tomanem a besedovali o historii vzájemné spolupráce v této obci. Pan starosta Slavík předal Lužickým Srbům kopie materiálů, dokládajících pobyt lužickosrbských dětí v Jabkenicích. Jabkenice jsou místem, kde prožívaly v 30. a druhé polovině 40. let 20. století stovky

lužickosrbských dětí ve zdejším táborovém areálu prázdniny. Společně se vyfotografovali u pomníku Bedřicha Smetany, kde se často fotografovaly i lužickosrbské děti. Z Jabkenic se delegace vydala na Mužský, kde si představitelé Domowiny prohlédli vesnickou památkovou rezervaci a vystoupali na vrchol s krásným výhledem a připomínkou tzv. táborů lidu, velkých manifestací, z nichž jedna byla také na podporu propuštění uvězněných Lužických Srbů ze strany hitlerovského Německa v roce 1933. V 12:30 proběhlo v restauraci Na Krásné vyhlídce při pracovním obědě setkání se zájemci o vzájemnou spolupráci s Lužickými Srby. Mezi přítomnými byli starostové obcí Boseně Marie Pšeničková, Bílé Hliny Šárka Bencová, Dolní Krupé Lukáš Nedvěd, místostarosta Mnichova Hradiště Jiří Bína, místostarostka Kněžmosta Jitka Bartošová, zastupitelka Středočeského kraje Dagmar Mocová, zastupitelka Mnichova Hradiště Martina Bachová, ředitelka

Muzea města Mnichova Hradiště Jana Dumková, ředitelka Základní školy Horní Stakory Jana Křiváčková, vedoucí folklórního souboru Furiant Monika Čapková a představitelé mladoboleslavské pobočky Společnosti přátel Lužice. Na setkání zazněly konkrétní náměty na spolupráci např. mezi dětským pěveckým sborem Zvonky a pěveckým sborem v Lužici, dále spolupráce škol v rámci aktivit ochotnického divadla, nebo sportovních utkání, vzájemná pozvání na kulturní slavnosti nebo spolupráce v rámci výuky češtiny pro Lužické Srby na Mladoboleslavsku.

Po setkání se konala tisková konference, ze které se delegace vydala na jednání s představiteli Libereckého kraje a vedením Muzea Českého ráje v Turnově v Kamenářském domě muzea. Zde se předběžně dojednala spolupráce, zejména při jarmarích tradičních řemesel a folklórních festivalech.

Jaromír Jermář

LETOPIS

Na konci července tohoto roku si připomeneme **nedožitě 90. narozeniny učitele, sorabisty, bohemisty a rusisty Jiřího Mudry** (28. 7. 1921–2. 3. 2009), jednoho z neaktivnějších členů našeho spolku posledních desetiletí. Od roku 1969 působil v redakci Přehledu lužickosrbského kulturního života a v letech 1993–1999 byl vedoucím redaktorem Česko-lužického věstníku, v němž publikoval od roku 1991 až do své smrti v roce 2009. Jiří Mudra byl erudovaným slavistou, což prokázal sepsáním množství odborných studií, článků a recenzí v *Lětopise*, *Slavii*, *Českém lidu* a mnoha dalších časopisech doma i v srbské Lužici. Jedinečná však byla jeho role popularizátora lužickosrbského života na stránkách Česko-lužického věstníku, kde publikoval více než sedm set padesát příspěvků, v Lužici zase informoval lužickosrbskou společnost o pražských sorabistických akcích v časopise *Rozhled* svými více než dvěma sty padesáti publikačními položkami. U příležitosti letošního Mudrova výročí vydá Společnost přátel Lužice na podzim monografii *Jiří Mudra. K 90. výročí narození českého vlastence a přítele Lužických Srbů*, jež obsahuje jeho životní osudy, sorabistickou práci, rozsáhlou bibliografii jeho tvorby a album fotografií.

V srpnu uplyne **125 let od narození významného českého sorabisty, litomyšlského rodáka Josefa Páty** (27. 8. 1886–24. 6. 1942), jenž se zasloužil také o rozvoj české bulharistiky. V době studií navštěvoval lektorát sorabistiky Adolfa Černého na FF UK a patřil v roce 1907 k sedmi zakladatelům SPL („Lužisko-serbske towarzstwo ‚Adolf Černý‘ w Prazy“). V roce 1922 se Josef Páta stal docentem lužickosrbského jazyka a literatury (od roku 1926 přikázané přednášky lužické srbštiny) a v roce 1933 mimořádným profesorem lužické srbštiny na Univerzitě Karlově. Lužická srbština tehdy nebyla nikde na světě mimo Prahu pěstována jako samostatný obor. V sorabistice dosáhl značného věhlasu a zároveň přispíval k aktivní činnosti Společnosti přátel Lužice v meziválečném období. Z množství jeho prací bychom mohli jmenovat např. Krátkou příručku hornolužické srbštiny (Praha 1920), Z českého listowanja J. E. Smolerja (Časopis Mačicy Serbskeje, 1918, 1919, 1922), Úvod do studia lužickosrbského písemnictví (Praha 1925, lužickosrbské vydání: Zawod do studija serbskeho pismowstwa, Budyšin 1929), Kapesní slovník lužicko-česko-jihoslovanský a česko-lužický (Praha 1921), a mnoho dalších studií a článků. Po německé okupaci byl Josef

Páta v roce 1939 zbaven profesury, byl mu zabaven majetek a rukopisy a po zatčení v době teroru v roce 1942 byl nacisty zastřelen. V roce 1947 mu byla in memoriam udělena řádná profesura lužickosrbského jazyka a literatury s platností od roku 1942. Jméno Josefa Páty patří k nejvýraznějším symbolům českého vědeckého i popularizačního zájmu o Lužické Srby a letošní 125. výročí jeho narození by proto mohlo vzbudit intenzivnější zájem české mládeže o tuto problematiku.

26. 8. se dožívá významného životního jubilea 50 let jeden z největších propagátorů lužickosrbské kultury v Polsku, historik a archivář Piotr Pałys (narozen 26. 8. 1961 v Ratiboři) z Opolí. Ve své vědecké práci se zabývá obdobím nejnovějších dějin, převážně dějinami lužickosrbského národního hnutí, problematikou polsko-československých vztahů a dějinami Slezska. Piotr Pałys je autorem nebo spoluautorem pěti knižních publikací a více než dvou set článků, recenzí, pramenů aj. Pravidelně publikuje v sorabistických časopisech a sbornících *Lětopis*, *Rozhled*, *Zeszyty Łużyckie* a je hlavním redaktorem periodika *Opolskie Studia Łużycoznawcze Pro Lusatia*. Dr. Pałys je předsedou opolského spolku Stowarzyszenie Polsko-Serbołużyckie **Pro Lusatia**, v rámci něhož jako hlavní organizátor každoročně na podzim připravuje významnou kulturně-vědeckou akci „Lužickosrbské dny“, jichž se účastní přední sorabisté evropští i mimoevropští (např. z Japonska). Je taktéž členem spolku Mačica Serbska a Společnost přátel Lužice. Díky velmi intenzivním přátelským vědeckým a kulturním kontaktům s badateli v srbské Lužici, v České republice a v dalších oblastech slovanského světa přispěl P. Pałys významně k popularizaci sorabistiky v Polsku i v dalších zemích. Ve svých padesáti letech tak opolský historik má za sebou obrovský kus sorabistické práce v oblasti vědy a kultury Lužických Srbů. Je však jisté, že mnoho publikací a kulturních akcí má ještě před sebou. K tomu Piotru Pałysovi přeji hodně potřebného zdraví, pracovního elánu a dobré nálady.

Pekt

27. 7. se dožívá úctyhodného věku 90 let opomíjená česká sorabistka, spisovatelka a překladatelka Zora Beráková. Narodila se v roce 1921 ve Vsetíně, ale od roku 1926 žila rodina v Praze. Po roce 1945 pracovala pro lužickosrbské vysílání Československého rozhlasu a pro Lužické Srby přímo v Budyšině. Po maturitě za druhé světové války studovala výtvarné umění a po otevření vysokých škol absolvovala slovanskou filologii a srovnávací literaturu na Filozofické fakultě

UK v Praze (1949). Tématem její diplomové práce byla *Žena v lužickosrbské literatuře*. Na 211 stranách se věnovala lužickosrbským autorkám, zejména Hertě Wićazec, Mile Imišowě, Marji Kubašec, Mině Witkojc a Marjaně Domaškojc. Byl to mimořádný počin nejen co se týče zvoleného „genderového“ tématu, ale také kvalitního zpracování. Materiál získávala i při svém lužickosrbském pobytu, kde pracovala v letech 1946–47 jako překladatelka-spojka mezi Lužickosrbským národním výborem a okupačními vojsky. V Budyšině se seznámila s básnířkou Minou Witkojc, jejíž *Erfurtské vzpomínky* přeložila do češtiny (1947). Ve své osobní bibliografii má ještě jeden

knížní překlad, a sice výbor *Vyprávění lužického Všudy* byla od Měrcina Nowaka-Njehorňského (1964). Více příležitostí pro překládání z lužické srbštiny pak už bohužel nedostala. Jako spisovatelka je Zora Beráková dodnes činná a oceňovaná. Například v roce 2005 získala cenu Františka Langera za román *Konec hodokvasu*. Ve vlastní tvorbě se ale věnovala Lužickým Srbům pouze okrajově. Je známo několik básní a povídka *Přítel Kapitán* o Jiřím Kapitánovi. Sorabistická i překladatelská tvorba Zory Berákové předčila ostatní české vrsťevníky. Přejme jí ještě mnoho plodných let!

račk

BJEZ WČERAWŠEHO DNJA NJEJE JUTŘIŠEHO

Timo Meškank wo raznym zasudźowanju

Hdyž w Europje abo Sewjerneje Americje někajka wosoba we wysokej poziciji abo njewotwisna organizacija kaž Amnesty International přećiwo přehřešnju na čłowjeskich prawach w Běloruskej, Chinje abo Syriskej protestuje, potom zastupjerjo režima w šwikanym kraju bjez wahanja wotmołwjeja: Raznje zasudźujemy tykanje do nutřkownych naležnosćow našeho kraja. Štóž je sam w diktaturje wotrostł, je móht kóždy čas tajke prajidmo na swojej koži začuwać. W léce 1983 wostach jutrownu pónđzelu doma, dokelž bě swjaty dzeń. Tež křižerski kón je so dyrbjal zastarać a wobsedźerjej wrócić. Wutoru zastupi rjadowniski wučer do šulskeje stwy a so na spočatku hodžiny sobušulerjow wopraša, što k tomu měnja, zo njejsym pónđzelu w šuli był. Zwurazni swoje razne zasudźenje jeho jednanja, a tuón ritualizowany komunikaciski akt mějachu jemu sobušulerjo napodobnjec. Wšitycy wědzachmy, zo běštej so drje w dobje totality zaprěwanje čłowjeskeje dostojnosće a ponižowanje njeposlušneho z krutym wobstatkom kubłanja stałoj, najebać to sym był trochu zadziwany nad tajkim njejapkim politisko-ideologiskim njewjedrom. Skónčnje pak so zhrabach a sej rjeknych, zo je mi tola mać zamołwjenje napisała. Tuž je prosće wučerjej dach a so hižo do jeho rěčow wohladach.

W Serbskich Nowinach 13. apryla 2011 je Kamjenski lékař Jan Brězan wotklepane prajidmo nětko znowa wuhrjebał a čitarjam do pomjatka zwołał: Raznje zasudźuju, zo so wo tutej naležnosći we wukraju publikuje. Ze zapřijećom naležnosć měni J. B. (mjenuju jeho tak, dokelž je tež wón mi T. M. rěkał) inoficialne sobudžěto někotrych Serbow ze statnej bjezstrašnosću. Dale piše awtor: Kóždy, kiž nastawk T. M. čita, dyrbi zacišć měć, zo su Serbja přeradnicy. Takle sej njemóžemy přećelow we wukraju zdobyć. Njewěm, hač maja přećeljo we wukraju nětko zacišć, zo su Serbja w cyłku přeradnicy. Móžu wšak wšěch tu-, wu- a třecokrajnikow změrować, zo njebě mjez Serbami přerěznje wjace inoficialnych sobudžětaćerjow hač mjez Němcami, Čechami, Polakami abo Słowakami. Za teritorij bywšeje NDR (je to nětko tukraj abo wukraj abo hižo třeci kraj?) předleža wo tym konkretne ličby, kiž je zarjad BStU zwešćil. We wobwodomaj Drježdžany a Choćebuz, hdžež wjetšina Serbow bydli, naličichu za léto 1988 dokładnje 13 654 resp. 10 546 IMow. W Drježdžanskim wobwodze přinđze tuž na 130 wobydlerjow jedyn IM, w Choćebuskim wobwodze na 84 wobydlerjow jedyn IM. Choćebuz měješe za čas totalitarnej diktatury najhusćišu syc donošowarjow w cyłej Wuchodnej Němskej. Njetrjebamy so tuž džiwać, hdyž su na př. wo spisowacelu Jurju Kochu, kiž bydli w Choćebuzu, w běhu létdžesatka mjez 1970 a 1982 scěhowacy ludžo, kiž so dodžensa za kryjacym mjenom chowaja, rozprawjeli: IM Henkel, IM

Johann, IM Barnim, GMS Jochen, IM Krause, FIM Andreas, IM Heinrich, IM Rija Walden, IM Rita, IM Dieter Berg, IM Günter, IM Felix, IM Chris, IM Anni, IM Anita, VA-IM Jens a IM Edgar. Wězo njeběchu wšitycy z nich Serbja, ale wjetšina tola. Za tym, z kak wysokeje ličby Serbow wuchadžeš, móžeš sej wuličić, kelko jich Serbow-donošowarjow bě. Frank Förster je 1990 twjerdził, zo je tehdy hišće 48 000 Serbow było. Z jich rjadow měli potajkim z počtysac IMami ličić.

Za dopisowarja Serbskich Nowin J. B. je zaběra z fenomenom donošowanja kampanja, hońtwa za kwotami a wobchodowanje. W tutym zwisku staji wón retoriske prašenje: Mamy nětko moraliske prawo, sej 20 lět po přewróće donošowanja wot sorabista „wědomostnje” rozložować dać? Jeho prašenje je drje rěčnje njekorektne, ale najebać to zajimawe. Poprawom wone dvě wuprajeni wobsahuje. Sprěnja: Mamy trjeba, sej donošowanje „wědomostnje“ (w pazorkomaj pisane słowo zwuraznja dwěl awtora nad kompetencu T. M.) rozložować dać? Zduha: Mamy nětko, t. r. džensa, prawo, jednanje donošowarjow moralisce hódnoćić? Na přenje prašenje njemóžu wotmołwić. Kóždy dyrbi za sebję rozsudzić, hač chce abo nochce wuslědki stawizniskeho slědženja na wědomje brać. Prašenje ma tajku hódnotu, kaž hdy bych so prašał: Dyrbju k lékařerjej hić abo nic? Mam-li lékařarja za wužitneho, tak k njemu du, hdyž nic, spytam so sam lěkować. J. B. so wočiwidnje sam lěkuje, ze změrowacym zwěšćenjom, zo bě we wšěch časach, we wšěch towaršnostnych porjadach donošowanje rozšěrjene. Za dobu totalitarnej diktatury wón samo njewobeńdžomnosć tajkeho postupowanja wopodstatnja: Tež pola Serbow hrjachu wuske swójbne styki, přewulka wotwisnosć a zwiski k statej NDR wažnu rólu. Bě to zahubna měšeńca čłowjeskich mylenjow, sprawneho přeswědčenja a starosće wo eksistencu. Za přičinu podwolenja wodžacych Serbow stronje SED mjenuje wón transcendentalne dopóznaće trěbnosće: Njemóžeše docyła hinak być, chychmy-li dale jako Serbja wobstać. Někotři Serbja, kiž su 40 lět propagandu režima do so srěbali, hišće džensa samozrozumliwje twjerdža, zo je móht serbski lud jenož přežiwić, hdyž su jeho wodžacy zastupjerjo z ideju socializma-komunizma spłunili. Suche ličby nam něšto druhe přeradžaja. W naslědku politizowanja wšěch sferow serbskeho žiwjenja spadny ličba Serbow w dobje nacionalsocialistiskeho a komunistiskeho knjejestwa wot 111 000 (Olgierd Nowina 1938) přez 81 000 (Arnošt Černik 1956) na 48 000 (Frank Förster 1990).

Je rozumliwje, zo J. B. swojeho bywšeho šulskeho towarša Jurja Krawžu jako zdwórliwého, dostojneho přećela rysuje. Bjezdweła wón to tež bě. Wotmołwjejo na prašenje za moraliskim hódnoćenjom jednanja donošowarjow sui generis aw-

tor nastawka w Serbskich Nowinach zwěsći: Wosobinsce zasudzuju činitosć stasi a jeje donošowarjow. Zdobom pak J. B. konkretno IMA Günter k woporej stilizuje. Je to ludarske, dokelž njebě Krawža wopor statnjeje bjezstrašnosće, ale skerje wopor swojeho přesvědčenja. Zahubne je tajke posudžowanje inoficialneho sobudžětačerja tohodla, dokelž prawdu zawjerca a potrjehenyh wusměšuje. IM Günter je džě w běhu wjacce hač třicecilměho sobudžěta statnej bjezstrašnosći někotre džesatki wosobow wudawał a wo jich džětašosći rozprawjał. Přěnjorjadnje dže tu tola wo wosobinske naležnosće, twjerdži J. B. njewinowace. Ně, wo to njeńdže. Hdyž je so čłowjek prawidlownje ze swojim wodžacym oficěrom zetkawał a jemu wo wšěm a wšitkim rozprawjał, njejedna so wo wosobinsku naležnosć, ale wo towaršnostny zjaw, kiž zajědojca mjezsobne žiwjenje jeje čtonow, niči dowěru mjez ludźimi a polěkuje rozpadej narodneho cyłka. Hojić so jětraca rana njeda, hdyž spytaš naležnosć pohrjebać, tołstu smuhu pod kapitl scáhnyć, kaž J. B. namjetuje, ale hdyž so wotewrjenje z tutym zjawom rozestaješ, podawki wopisuješ a wšěch wobdžělenych mjenuješ.

Pomůcka: šwikany – kritizovaný, pranýřovaný; tykać so do něčeho – strkat do něčeho nos, zasahovat do něčeho; nutřkowna naležnosć – vnitřní záležitost; prajidmo – úsloví; swjaty džen – svátek (církevní); wobsedžer – vlastník; rjadownja – třída (skupina žáků) × šulska stwa – třída (místnost); zasudženje – odsouzení, odsudek; sobušuler – spolužák; drje + najebać to – sice + navzdory tomu; njejapki – náhlý, nenadálý; kruty – pevný; kubtanje – vzdělávání; skónčnje – nakonec; zhrabać so – vzchopit se; zamołwjenje – omluvenka; wohladać so – nedbat, vykašlat se; wotklepany – ořepaný; wuhrjebać – vyhrabat; do pomjatka zwotać – vyvolat v paměti; začišć

– dojem; přeradnik – zrádce; wukraj – zahraničí; zdobyć sej někoho – získat si někoho; přerězny – průměrný; ličba – počet; zarjad BstU – úřad Spolkového pověřence pro dokumenty státní bezpečnosti bývalé NDR; zwěsćić – zjistit, vypátrat; dokładny – přesný; IM – Inoffizieller Mitarbeiter; zkratka neoficiálního spolupracovníka Stasi, tedy informátora, který zpravoval Stasi mimo své pracovní povinnosti; scěhowacy – následující; GMS – zkratka pro spolupracovníka, který shromažďoval údaje o chování osobností veřejného života; FIM – zkratka pro zkušenějšího spolupracovníka, který mohl řídit nižší kategorie spolupracovníků; VA-IM – zkratka pro neoficiálního spolupracovníka ve zkušební době, který dosud nebyl natrvalo zařazen; tola – přece, přesto; wědomostny – vědecký; rozložowac – vysvětlovat; wuprajenje – vyjádření; pazorki – uvozovky; dwěl – pochyba, pochybnost; njewobeńdžomnosć – nevyhnutelnost; swójbny – rodinný; wažny – důležitý; sprawny – upřímný; třěbnosć – nutnost; wobstać – zůstat, zachovat se; srěbać – vstřebávat; samozrozumliwy – samozřejmý; knjejestwo – panství; zrozumliwy – srozumitelný, pochopitelný; šulski towarš – spolužák; wosobinski – osobní; wopor – obět; ludarski – klamavý, podvodný; skerje – spíše; zawjerceć – překrucovat; potrjeheny – postižený; džě – vždyť; přěnjorjadny – prvořadý; njewinowaty – nevinný. Když se člověk pravidelně setkával se svým řídicím důstojníkem a vyprávěl mu úplně o všem, nejde o osobní záležitost, ale o společenský jev, který otravuje vzájemné soužití jejich příslušníků, ničí důvěru mezi lidmi a napomáhá rozpadu národního celku. Hnisající rána se nedá léčit tak, že se pokusíme záležitost pohřbit, udělat pod kapitolou tlustou čáru, jak navrhuje J. B., ale tak, že se s tímto jevem otevřeně vypořádáme, vylíčíme okolnosti a jmenujeme všechny zúčastněné.

ČETBA NA POKRAČOVÁNÍ

Bohumila Šretrová: Chci domů

Vzpomínal při tom na dobu, kdy on sám studoval v Praze. Vždyť když on přišel do Prahy, byl ještě o dva roky mladší než teď Jakoubek. Bylo mu třináct let. Tenkrát se mu také z domova nechtělo. Naštěstí byl tehdy prézesem v semináři Antonín Slaviček. Nebyl to Lužický Srb, byl to Čech – ale kolik Čechů přece milovalo a miluje Lužické Srby! Slavičkovi bylo tenkrát třicet šest let, byl ušlechtilý, moudrý a měl citlivé porozumění pro mládež. Předtím pracoval v sirotčinci a byl zvyklý řešit nejrozmanitější duševní problémy svých svěřenců, kteří se s nimi k němu utíkali bez strachu a bez zábran, protože je skutečně nikdy nezklamal, nikdy nezneužil jejich důvěry a vždycky jim pomohl ze všech svých sil. Stejným způsobem se choval i jako prézes Lužického semináře. Vždyť měl před sebou často stejně bezradné a smutné děti, i když snad o pár let starší. Jejich domov však byl daleko, a tak chlapci zase chodili k němu a za ním se všemi svými starostmi a žalostmi. Nebo aspoň skoro se všemi. Dobře chápal, že mladý člověk si často touží uchovat nějaké tajemství, i když mu to dělá mnoho starostí, chce se s ním vyrovnat sám; proto se nikdy nesnažil vydrat je z obolavěné, a přitom okouzlené duše. Bylo v něm kus umělce, umělce stavitele lidských srdcí!

Šest let byl Herman pod jeho vlivem a na těchto šest let vzpomínal vždycky nesmírně rád a vděčně. Slaviček pak odešel ze semináře, stal se farářem nedaleko Prahy a brzy nato děkanem v Brandýse nad Labem.

Po Slavičkovi přišel do Lužického semináře Pallmann. To byl Lužičan. Narodil se ve Wotrowě a byl celá léta katechetou v Budyšině. Už tam jej Herman poznal. Pak ovšem Pallmann odešel do Lipska a Herman studoval dál v Budyšině a potom v Praze. Když tady Slaviček k veliké žalosti všech chovanců semináře odešel – bylo to v zimě, těsně před vánočními svátky – do semináře přišel jako prézes Józef Pallmann. Jeho postavení bylo tehdy věru málo záviděníhodné! Chlapci mu dávali až příliš zřetelně najevo, že „jejich prézese“, tj. Slavička, jim nemůže žádný „přistěhovalec“ nahradit. Na tohle strýc Herman dobře vzpomínal, když jeli vlakem do Prahy a Jakoubek byl zaujat svými vlastními myšlenkami.

Tenkrát už nebydli v semináři pouze srbští studenti, i několik Němců z Lužice tu už bylo a Pallmann vždycky bedlivě a spravedlivě dbal na to, aby srbští chlapci se tu zdokonalovali nejen ve své mateřské řeči, ale aby se naučili i dalším slovanským jazykům, především češtině. Nikdy a v ničem nedával Němcům přednost! To poznali a pochopili brzy všichni a všichni s ním také nakonec byli spokojeni. To však nepoznali chlapci ze dne na den, a tak chudák Pallmann s nimi musel dlouho bojovat, než jej jako prézese uznali. Ovšem slovo „bojovat“ je špatný výraz. Pallmann je nepřesvědčoval jinak než svou spravedlností. Každému z nich se při tom snažil vždycky do krajnosti pomoci a vyhovět. Ovšem pořádek v semináři být musel! On sám byl přece kdysi chovancem tohoto semináře. Tenkrát byl v semináři prézesem doktor František Příhonský, který měl nejen citlivé srdce, ale také zvláštní nadání pro organizaci, a Pallmann si dobře vzpomínal, jak to za něj v semináři vždycky „klapalo“, a snažil se jej napodobit. Tak úspěšný jako

jeho vzor však Pallmann nikdy nebyl. Chyběla mu určitá lehkost a samozřejmost vedení, které se pak mladí chlapci bez odmluvy a vlastně i bez zvláštního uvědomování také rádi a samozřejmě podřizovali. Pallmann musel často pořádek přísně vyžadovat – výtkami. A dlouho jako největší výhrůžka platila na studenty velmi nepedagogická věta: „O tom, co jste provedli, se budu muset panu bratru Slavíčkovi zmínit, až mu budu psát... Zklamal se ve vás, zklamal...“

Ale i tahle těžká doba přešla, těžká pro přezese i pro chovance semináře, navykli si na sebe a měli se navzájem docela rádi. A teď byl Herman z duše rád, že Jakoubek přijde pod Pallmannovo vedení.

Tahle myšlenka bleskově proletěla hlavou novopečeného wotrowského faráře, když vystupoval se svým synovcem do prvního poschodí, kde už i v době, kdy tu byl Herman chovancem, byla kancelář přezese semináře. S trochu melancholickým úsměvem vystupoval po schodech a opravdu se mu zase skoro zatajil dech, když zaklepal na dveře a uslyšel klidné vyzvání:

„Vstupte!“

A už stál bývalý chovanec semináře proti svému bývalému přezesovi, který mu s radostným úsměvem podával ruku. Skoro šedesátiletý muž jasných jiskrných očí se trochu s dojetím a trochu s pýchou díval na svého někdejšího pětaticetiletého svěřence, který mu nyní přiváděl svého mladého příbuzného a s upřímností v očích i ve hlase jej žádal, aby se patnáctiletého Jakuba Barta ujal s takovým porozuměním, jaké měl kdysi pro jeho vlastní problémy a těžkosti.

Jakoubek stál kousek za strýčkem, oči zavrtané do podlahy. „Tak teď už je to nadobro zpečetěné,“ myslel si, „tak už tady opravdu musím zůstat.“ Vůbec nerozuměl slovům, kterými jej přezes Pallmann vítal. Ještě že ten vůbec nečekal na nějakou odpověď. Otevřel dveře a jen zavolal: „Michače!“ V několika vteřinách se objevil vytáhlý, hubený, asi šestnáctiletý chlapec. Světelnědý vlasy bez lesku, jako by byly pokryty slabou mlhou, trochu schýlená ramena, bledé tváře. Ale oči! Ty oči k sobě mimoděk poutaly pozornost každého. Tmavé a přímo hořící jakýmsi neznámým, utajeným ohněm. Oči naprosto nechlapecké. Oči, které se zdály pronikat až kamsi na dno jsoucná.

Herman se mimoděk zarazil. Znal toho chlapce. Znal jej z budyšínské Děkanské školy i z budyšínské preparandy. Sám se přece staral o to, aby Michal dostal stipendium do Prahy. Ano, byl to Michal Bjedrich, chalupnický synek, nadaný, pilný. Teď, když se Herman zadíval do jeho očí, uvědomil si, že podobný oheň vídává občas i v očích svého synovce, mladého Jakuba Bartovic, toho patnáctiletého chlapce, který tady teď zaraženě, ba skoro se slzami stojí vedle něho. Že by nějaká, dosud neznámá, společná vlastnost nebo nějaký společný rys osudu spojoval oba hochy, mezi nimiž je věkový rozdíl pouhých osm měsíců?

Michal Bjedrich radostně pozdravil faráře Hermana a ten se naň přátelsky usmál. „Podívej, Michače,“ řekl Pallmann, „Jakuba určitě znáš z Budyšína. Teď ti jej dávám na starost. První dny mu ukážeš a povíš všechno, co bude potřebovat.

I Prahu mu trochu ukážeš. prostě budeš se o něj starat jako bratr. Rozumíš?“

„Rozumím, domine praeses,“ odpověděl Michal trochu zastřeným hlasem. „Rád to udělám.“

„Tak jděte, chlapci,“ pokynul jim Pallmann.

„Strýčku,“ vydechl Jakub.

„Jen jdi, Jakoubku,“ poklepal mu strýc na rameno. „Ještě se uvidíme. To víš, že za tebou ještě přijdu. Půjdu přece s tebou do gymnázia, tak jdi.“ Pohládl jej po tváři.

„Pojď, Jakoubku,“ řekl teď i Michal a uchopil svého kamaráda za ruku. Pak se uklonil (Jakub na to úplně zapomněl) a odvedl jej s sebou.

„Chudák Jakub,“ řekl Herman, když se za chlapce zavřely dveře, „těžko bude snášet odloučení od rodiny.“

„Pomůžeme mu, neboj se,“ odpověděl teple Pallmann. „Michal se o něho bude dobře starat. Je to jemný, svědomitý chlapec. Jen to jeho zdraví mi dělá starosti. Nu, snad si mládí pomůže.“ Pallmann se na chvilku odmlčel. „Jakub tu najde jistě dost kamarádů,“ pokračoval pak. „Myslím těch, které dobře zná už z Budyšína.“

Na chodbě se ozvalo veselé zavýsknutí. „Slyšíš?“ usmál se Pallmann. „To je jeden z nich, Jurij Komor. Chlapci mu říkají Mlynářiček, protože pochází z mlýna z Łasku. Snad jej znáš i ty. Je asi o tři čtvrtě roku starší než Jakub a je u nás už druhý rok.“

„Znám, důstojnosti, znám je všechny. Vždyť už skoro deset let jim pomáhám, aby dostali stipendium do tohoto semináře.“

„Já vím, já vím, hochu,“ řekl Pallmann. „Dej Bůh, aby z tohoto semeniště vzešla pro Lužici vždycky jen dobrá setba!“

Chvilku bylo ticho. „Půjdu teď, domine praeses,“ řekl pak Herman. „Podívám se trochu po Praze, zajdu k příteli, kde budu spát, a zítra ráno, když dovolíte, přijdu sem. Musím přece s Jakubem na gymnázium.“

„Dobře,“ přikývl Pallmann a usmál se. „Na gymnáziu už o něm vědí. Však někteří profesori si ještě i na tebe pamatují! Doufají, že Jakub bude stejně dobrým a pilným žákem, jako jsi býval ty. Ředitel mi slíbil, že jej hned přezkouší, a bude-li to možné, vezme jej přímo do druhé třídy.“

„To je od vás velmi hezké, důstojnosti.“

„Inu, je to také tak trochu moje povinnost k rodné Lužici, nemyslíš?“ usmál se Pallmann a Hermanovi se zdálo, že trochu trpce. „Že by mu někdo dal znát, že Němec by neměl být přezesem v Lužickém semináři?“ pomyslel si Herman. „To by nebylo spravedlivé! Pallmann nikdy žádnému lužickosrbskému studentu neublížil a v semináři pod jeho dohledem byl duch skutečného bratrství mezi studenty obou národností, i když docela přirozeně Srbové v semináři tvořili pevně stmelovaný celek, stmelovaný nejen vědomím národní sounáležitosti, ale i vědomím budoucí práce a budoucích povinností doma v Lužici, kde – bohužel – Němci, kteří lužickosrbský lid obklopují a i prostupují, nejsou a jistě ještě dlouho nebudou tak dobří, plní pochopení a úcty k druhé národnosti jako nyní studenti, kteří s nimi společně bydlí v pražském semináři.“ Neřekl však ani slovo, jen se hluboce uklonil a odešel...

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1-Malá Strana, www.luzice.cz, tel. 234 813 146, za **finanční podpory ministerstva kultury ČR** ročně v deseti číslech a jednom dvoučíslé nákladem 300 výtisků. Cena 20 Kč.

Redakční rada: výkonná redaktorka Lucie Kolarovičová, Řetězová 8, 110 00 Praha 1, lucie_kolarovicova@centrum.cz;

zástupce Petr Kalina, vestnik@luzice.cz; členové: Richard Bígl, Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Jan Zdichynec.

Roční předplatné: ČR 200 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet ČSOB (Poštovní spořitelny) 181757044/0300.

Objednávky a stížnosti na nezasilání: Klára Poláčková, Habartická 1a, 190 00 Praha 9, polackova.klara@seznam.cz, tel. 607 588 684.

Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.